Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

21. december 2016*

»Præjudiciel forelæggelse — elektroniske kommunikationsnet og -tjenester — direktiv 2002/22/EF — forsyningspligt — artikel 12 og 13 — beregning af omkostningerne ved forsyningspligten — artikel 32 — kompensation for omkostningerne i forbindelse med supplerende obligatoriske tjenester — direkte virkning — artikel 107, stk. 1, TEUF og artikel 108, stk. 3, TEUF — maritime nød- og sikkerhedstjenester i Danmark og Grønland — nationale bestemmelser — indgivelse af en ansøgning om kompensation for omkostningerne i forbindelse med supplerende obligatoriske tjenester — tremånedersfrist — ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet«

I sag C-327/15,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Østre Landsret ved afgørelse af 26. juni 2015, indgået til Domstolen den 2. juli 2015, i sagen:

TDC A/S

mod

Teleklagenævnet,

Erhvervs- og Vækstministeriet,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, M. Ilešič, og dommerne A. Prechal, A. Rosas, C. Toader og E. Jarašiūnas (refererende dommer),

generaladvokat: N. Wahl,

justitssekretær: fuldmægtig C. Strömholm,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 1. juni 2016,

efter at der er afgivet indlæg af:

— TDC A/S ved advokat O. Spiermann

— den danske regering ved C. Thorning, som befuldmægtiget, bistået af advokat J. Pinborg

— Europa-Kommissionen ved L. Nicolae, G. Conte og M. Clausen, som befuldmægtigede,

* Processprog: dansk.

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 32 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/22/EF af 7. marts 2002 om forsyningspligt og brugerrettigheder i forbindelse med elektroniske kommunikationsnet og -tjenester (forsyningspligtdirektivet) (EFT 2002, L 108, s. 51).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem TDC A/S på den ene side og Teleklagenævnet og Erhvervs- og Vækstministeriet på den anden side vedrørende afslaget på flere ansøgninger om kompensation for de udgifter, som TDC har haft i forbindelse med varetagelsen af supplerende obligatoriske tjenester, og en ansøgning om fravigelse af den frist, som er fastsat for indgivelse af sådanne ansøgninger om kompensation.

Retsforskrifter

EU-retten

Forsyningspligtdirektivet

3 Følgende fremgår af 4., 18., 19., 21., 23., 25. og 26. betragtning til forsyningspligtdirektivet:

»(4) Sikring af forsyningspligtydelser […] kan indebære ydelse af nogle tjenester til nogle slutbrugere til priser, der afviger fra de priser, der fremstår af normale markedsbetingelser. Ydelse af kompensation til virksomheder, der er udpeget til at levere sådanne tjenester under sådanne omstændigheder, behøver ikke at medføre nogen konkurrenceforvridning, når blot de udpegede virksomheder får kompensation for de specifikke nettoomkostninger derved, og nettoomkostningsbyrden inddækkes på en konkurrenceneutral måde.

[…]

(18) Medlemsstaterne skal om nødvendigt fastlægge ordninger til finansiering af nettoomkostningerne ved forsyningspligten, såfremt det godtgøres, at forpligtelserne kun kan opfyldes med tab til følge eller er forbundet med nettoomkostninger, der ligger uden for normal forretningsstandard. Det er vigtigt at sikre, at nettoomkostningerne i forbindelse med forsyningspligten beregnes korrekt, og at eventuel finansiering så vidt muligt sker uden at påvirke konkurrencen og virksomhederne samt i overensstemmelse med bestemmelserne i [artikel 107 TEUF og 108 TEUF].

(19) Når nettoomkostningerne ved forsyningspligten beregnes, skal både omkostninger og indtægter samt immaterielle goder, der resulterer af forsyningspligten, tages i betragtning, men der skal også tages højde for den generelle målsætning om at fastlægge prisstrukturer, der afspejler omkostningerne. Nettoomkostningerne ved forsyningspligten bør beregnes efter gennemskuelige procedurer.

[…]

(21) […] Det skal ved fastlæggelsen af eventuelle finansieringsordninger sikres, at markedsdeltagerne kun bidrager til finansieringen af forsyningspligtydelser og ikke til andre aktiviteter, som ikke er direkte knyttet til varetagelsen af forsyningspligten. […]

[…]

(23) Nettoomkostningerne ved forsyningspligten kan deles mellem alle eller nærmere bestemte kategorier af virksomheder. Medlemsstaterne bør tilse, at fordelingsordningen iagttager princippet om transparens, mindst mulig konkurrenceforvridning, ikke-diskrimination og proportionalitet. Mindst mulig konkurrenceforvridning betyder, at bidrag bør opkræves på en måde, der i videst muligt omfang minimerer virkningerne af den økonomiske byrde, der ender hos slutbrugerne, f.eks. ved at sprede indhentning af bidrag mest muligt.

[…]

(25) […] Medlemsstaterne kan ikke kræve, at markedsaktørerne bidrager til foranstaltninger, der ikke indgår i forsyningspligten. De enkelte medlemsstater har ret til at indføre særforanstaltninger (som ikke er omfattet af forsyningspligten) og finansiere dem i overensstemmelse med [EU]-lovgivningen, men de må ikke finansiere dem via bidrag fra markedsaktørerne.

(26) En øget reel konkurrence på alle netadgangs- og nettjenestemarkeder vil give brugerne flere valgmuligheder. Både det reelle konkurrenceniveau og valgmulighederne varierer i [Den Europæiske Union] som helhed og mellem forskellige geografiske områder og forskellige netadgangs- og tjenestemarkeder inden for de enkelte medlemsstater. [...] Af effektivitetshensyn og sociale årsager bør de takster, slutbrugerne skal betale, afspejle såvel efterspørgsels- som omkostningsforhold, forudsat at det ikke fører til konkurrenceforvridning. […] Prislofter, geografisk prisudligning eller lignende metoder samt ikke-regulerende foranstaltninger som f.eks. offentlig tilgængelige sammenligninger af detailledspriser kan tages i brug for at fremme den frie konkurrence og samtidig varetage samfundsinteresser […]. For at de nationale tilsynsmyndigheder kan opfylde deres lovbestemte forpligtigelser på området, herunder eventuelt pålæg af takstrestriktioner, må de have adgang til de relevante omkostningsregnskabsoplysninger. […]«

4 Forsyningspligtdirektivets artikel 1 med overskriften »Anvendelsesområde og formål« bestemmer i stk. 2:

»Dette direktiv fastlægger slutbrugeres rettigheder og de tilsvarende forpligtelser for virksomheder, som udbyder offentligt tilgængelige elektroniske kommunikationsnet og -tjenester. For at sikre, at der stilles forsyningspligtydelser til rådighed på markeder med fri og åben konkurrence, fastlægger dette direktiv det minimum af tjenester af en bestemt kvalitet, som alle slutbrugere under hensyn til særlige nationale forhold har adgang til til rimelige priser, uden at det medfører konkurrenceforvridning. […]«

5 Direktivets artikel 3, stk. 2, med overskriften »Adgang til forsyningspligtydelser« har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne fastlægger den mest effektive og hensigtsmæssige strategi til sikring af forsyningspligtens varetagelse under iagttagelse af principperne om objektivitet, transparens, ikke-diskriminering og proportionalitet. De skal minimere konkurrenceforvridning, navnlig udbud af tjenester til priser eller på betingelser eller vilkår, der afviger fra almindelige forretningsmæssige betingelser, idet de samtidig tilgodeser samfundsinteresser.«

6 Forsyningspligtdirektivets artikel 8 med overskriften »Udpegning af virksomheder« bestemmer i stk. 2:

»Når medlemsstaterne udpeger virksomheder til at varetage forsyningspligten på hele deres område eller en del heraf, skal de anvende en effektiv, objektiv, transparent og ikke-diskriminerende udpegningsmetode, der sikrer, at ingen virksomhed på forhånd er udelukket fra at blive udpeget. Sådanne udvælgelsesmetoder skal sikre, at forsyningspligten varetages på en omkostningseffektiv måde og kan anvendes som et middel til at bestemme nettoomkostningerne ved forsyningspligten, jf. artikel 12.«

7 Direktivets artikel 12 med overskriften »Beregning af omkostninger ved forsyningspligt« bestemmer i stk. 1:

»Hvis de nationale tilsynsmyndigheder finder, at varetagelsen af forsyningspligten, som den er fastlagt i artikel 3-10, kan udgøre en urimelig byrde for virksomheder med forsyningspligt, beregner de nettoomkostningerne herved.

De nationale tilsynsmyndigheder skal med henblik herpå:

a) beregne nettoomkostningerne ved den pågældende forsyningspligt, idet der tages hensyn til eventuelle markedsfordele, som en virksomhed, der udpeges til [at] varetage forsyningspligt, nyder godt af, jf. bilag IV, del A, eller

b) anvende de nettoomkostninger ved varetagelse af forsyningspligt, der bestemmes ved den i artikel 8, stk. 2, omhandlede udpegningsmetode.«

8 Forsyningspligtdirektivets artikel 13 med overskriften »Finansiering af forsyningspligten« bestemmer i stk. 1:

»Såfremt de nationale tilsynsmyndigheder på grundlag af den i artikel 12 omhandlede nettoomkostningsberegning mener, at en virksomhed pålægges en urimelig byrde, skal medlemsstaterne efter anmodning fra en udpeget virksomhed beslutte at:

a) indføre en ordning, der på transparente vilkår giver den pågældende virksomhed kompensation fra offentlige midler for de beregnede nettoomkostninger, og/eller

b) dele nettoomkostningerne ved forsyningspligten mellem udbydere af elektroniske kommunikationsnet og -tjenester.«

9 Forsyningspligtdirektivets artikel 32 med overskriften »Supplerende obligatoriske tjenester« har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne kan vælge at stille supplerende tjenester, der ikke er omfattet af forsyningspligten som defineret i kapitel II, til rådighed for offentligheden på deres område, men de kan i så tilfælde ikke pålægge en kompensationsordning, der omfatter bestemte virksomheder.«

10 Følgende fremgår af bilag IV, del A, til forsyningspligtdirektivet:

»[…]

[…] Nettoomkostningerne ved forsyningspligten beregnes som forskellen mellem de nettodriftsomkostninger, en udpeget virksomhed har med denne pligt, og de nettodriftsomkostninger, den ville have uden denne pligt. […] Der lægges vægt på, at omkostninger, som den udpegede virksomhed ville have valgt at undgå, hvis der ikke havde været nogen forsyningspligt, vurderes så korrekt som muligt. […]

[…]«

11 Bilag VI, del B, til forsyningspligtdirektivet fastsætter ordningen for dækning af eventuelle nettoomkostninger ved forsyningspligten.

Direktiv 2002/21/EF

12 I medfør af artikel 2, litra j), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/21/EF af 7. marts 2002 om fælles rammebestemmelser for elektroniske kommunikationsnet og -tjenester (rammedirektivet) (EFT 2002, L 108, s. 33) forstås ved:

»forsyningspligtydelser«: det i [forsyningspligtdirektivet] nærmere bestemte minimumsæt af tjenester af en given kvalitet, hvortil alle brugere, uanset deres geografiske placering, har adgang og til en efter nationale forhold rimelig pris«.

Associeringsafgørelsen

13 Grønland var opført på listen over oversøiske lande og territorier (OLT'er) i bilag I A til Rådets afgørelse 2001/822/EF af 27. november 2001 om de oversøiske landes og territoriers associering med Det Europæiske Fællesskab (herefter »associeringsafgørelsen«) (EFT 2001, L 314, s. 1).

Afgørelse 2012/21/EU

14 I henhold til artikel 12 i Kommissionens afgørelse 2012/21/EU af 20. december 2011 om anvendelse af bestemmelserne i artikel 106, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på statsstøtte i form af kompensation for offentlig tjeneste ydet til visse virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse (EUT 2012, L 7, s. 3), trådte denne afgørelse i kraft den 31. januar 2012. Som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, kan tvisten i hovedsagen, henset til tidspunktet for de faktiske omstændigheder, ikke anses for reguleret ved nævnte afgørelse.

Dansk ret

15 Lov nr. 418 om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet af 31. maj 2000 (jf. lovbekendtgørelse nr. 780 af 28.6.2007) (herefter »teleloven«), som var gældende på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i hovedsagen, indeholdt de bestemmelser, der gennemførte forsyningspligtdirektivet i dansk ret.

16 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at i medfør af telelovens § 20, havde de i henhold til denne lov udpegede forsyningspligtudbydere ret til at få dækket samlede dokumenterede underskud ved udbud af forsyningspligtydelser som nævnt i denne lovs § 16, som de pågældende forsyningspligtudbydere var udpeget til at udbyde.

17 Som det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, præciserede teleloven ikke, hvad der skulle forstås ved »samlede dokumenterede underskud«, men det fremgik af forarbejderne til denne lov, at et underskud på de radiobaserede maritime nød- og sikkerhedstjenester (herefter de maritime nød- og sikkerhedstjenester) »skulle modregnes i et eventuelt overskud fra udførelsen af andre ydelser, som var omfattet af virksomhedens forsyningspligt«. Et eventuelt resterende underskud efter modregning af overskud skulle efter teleloven dækkes af markedsaktørerne, såfremt underskuddet skyldtes udførelse af tjenester omfattet af forsyningspligtdirektivets kapitel II, og af staten, såfremt underskuddet skyldtes varetagelse af supplerende obligatoriske tjenester, jf. telelovens § 20.

18 Reglerne er senere videreført med i det væsentlige samme indhold i lov nr. 169 om elektroniske kommunikationsnet og -tjenester af 3. marts 2011. Efter en åbningsskrivelse og en begrundet udtalelse fra Europa-Kommissionen blev denne lov imidlertid ændret ved lov nr. 250 af 31. marts 2012 og giver nu mulighed for at opnå dækning af underskud opstået efter den 1. april 2012 i forbindelse med de maritime nød- og sikkerhedstjenester uden modregning af overskud på andre tjenester, som er omfattet af virksomhedens forsyningspligt.

19 Erhvervs- og Vækstministeriet udstedte den 26. juni 2008 bekendtgørelse nr. 701 af 26. juni 2008 om forsyningspligtydelser, hvis § 30 har følgende ordlyd:

»I forbindelse med ansøgning om underskudsfinansiering i henhold til § 20 i lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet, jf. lovbekendtgørelse nr. 780 af 28. juni 2007, skal forsyningspligtudbyderen over for IT- og Telestyrelsen [(nu Erhvervsstyrelsen)] fremlægge dokumentation for forsyningspligtudbyderens underskud for et afsluttet regnskabsår. […]

Stk. 2. Forsyningspligtudbyderen skal senest 3 måneder efter fristen for indsendelse af årsrapport til Erhvervs- og Selskabsstyrelsen […] indsende ansøgning om underskudsfinansiering for det forgangne regnskabsår, som underskudsfinansieringen vedrører. […]

Stk. 3. IT- og Telestyrelsen foretager inden for 6 måneder efter, at IT- og Telestyrelsen har modtaget de i stk. 1 nævnte oplysninger fra forsyningspligtudbyderen, en beregning af, om forsyningspligtudbyderen er berettiget til dækning af underskuddet.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

20 TDC, som tidligere hed Tele Danmark A/S, var, indtil selskabet blev privatiseret i løbet af 1997, en virksomhed, der havde den danske stat som eneaktionær. TDC er den største teleoperatør i Danmark.

21 Denne virksomhed var allerede inden sin privatisering blevet pålagt af den danske stat vederlagsfrit at varetage de maritime nød- og sikkerhedstjenester i Danmark og Grønland, der gør det muligt for skibe at tilkalde assistance, hvis de kommer i nød. Denne opgave blev opretholdt efter virksomhedens privatisering. TDC er fortsat den største teleoperatør i Danmark og udbyder i Danmark på frivillig basis tjenester, der er omfattet af forsyningspligtdirektivets kapitel II, herunder basal telefoni. Virksomheden er som det udpegede forsyningspligtselskab pligtig til at stille maritime nød- og sikkerhedstjenester til rådighed i Grønland og har ikke aktiviteter i Grønland ud over dem, der følger af forsyningspligten. I praksis varetages de maritime nød- og sikkerhedstjenester af Tele Greenland A/S, som er ejet af Grønlands selvstyre, og TDC dækker blot omkostningerne forbundet hermed.

22 I henhold til de danske bestemmelser kunne TDC ikke få kompensation fra staten for de omkostninger, der var forbundet med varetagelsen af de maritime nød- og sikkerhedstjenester i Danmark og Grønland, i det omfang TDC samlet set havde overskud på varetagelse af tjenester omfattet af forsyningspligt og supplerende obligatoriske tjenester.

23 TDC protesterede med henvisning til forsyningspligtdirektivet i flere tilfælde over, at de danske regler som fortolket af de danske myndigheder ikke gav TDC mulighed for at få kompensation for de nævnte omkostninger. I 2008 henvendte TDC sig til Kommissionen og anmodede den om at tage stilling til, om de danske bestemmelser var i overensstemmelse med forsyningspligtdirektivet. Efter en række kontakter mellem Kommissionen, de danske myndigheder og TDC sendte Kommissionen Danmark en åbningsskrivelse og en begrundet udtalelse henholdsvis den 27. september 2011 og den 29. september 2011.

24 Kongeriget Danmark besluttede herefter at ændre de pågældende danske bestemmelser, der nu fastsætter, at staten yder kompensation for underskud i forbindelse med varetagelsen af de maritime nød- og sikkerhedstjenester opstået efter den 1. april 2012 uden modregning af overskud på andre tjenester, som er omfattet af forsyningspligten. Disse bestemmelser finder imidlertid ikke anvendelse på perioden før den 1. april 2012.

25 Den 29. juli 2011 indgav TDC en ansøgning om kompensation for omkostningerne forbundet med varetagelse af de maritime nød- og sikkerhedstjenester i 2010 på grundlag af EU-retten. Den 26. september 2011 indgav TDC en tilsvarende ansøgning for 2007-2009.

26 Parallelt med procedurerne vedrørende nævnte kompensation indledt for de danske myndigheder indgav TDC en ansøgning til Erhvervs- og Vækstministeriet om dispensation fra fristen i § 30, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 701 om forsyningspligtydelser, hvorefter en ansøgning om kompensation skal indgives senest tre måneder efter fristen for indsendelse af årsrapporten til den kompetente myndighed. TDC anførte, at selskabet ikke havde ansøgt om kompensation inden for fristen, fordi selskabet på dette tidspunkt ikke i henhold til de pågældende danske bestemmelser var berettiget til kompensation.

27 Den 2. november 2011 meddelte Erhvervs- og Vækstministeriet TDC afslag på dispensationsansøgningen.

28 Den 24. november 2011 meddelte Erhvervsstyrelsen afslag på TDC's ansøgninger om kompensation for omkostninger bl.a. med henvisning til, at kravet for 2007 var forældet, at ansøgningsfristen for 2008 og 2009 var udløbet, og at de dagældende danske bestemmelser ikke gav hjemmel til at imødekomme ansøgningen om kompensation for 2010 uden modregning af overskud fra tjenester, der er omfattet af forsyningspligt efter forsyningspligtdirektivets kapitel II.

29 TDC indbragte efterfølgende disse afgørelser for Teleklagenævnet, der ved afgørelse af 17. september 2012 bekræftede de pågældende afgørelser vedrørende ansøgningerne om kompensation for 2007-2009. For så vidt angår ansøgningen om kompensation for 2007 fandt nævnet, at »kravet var forældet, idet den treårige forældelsesfrist for TDC's eventuelle krav om kompensation begyndte at løbe fra det tidspunkt, hvor TDC endeligt kunne opgøre og fremsætte kravet«. Hvad angår ansøgningerne om kompensation for 2008 og 2009 bekræftede nævnet ligeledes afslaget fra den danske myndighed med den begrundelse, at disse ansøgninger var blevet indgivet efter udløbet af den frist på 3 måneder, som var fastsat i § 30, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 701 om forsyningspligtydelser.

30 For så vidt angår ansøgningen om kompensation for 2010 besluttede Teleklagenævnet at udsætte sagen og forelægge Domstolen spørgsmål om fortolkning af forsyningspligtdirektivet. I dom af 9. oktober 2014, TDC (C-222/13, EU:C:2014:2265), fastslog Domstolen imidlertid, at den ikke havde kompetence til at besvare spørgsmålene, eftersom denne myndighed ikke havde kompetence til at forelægge Domstolen præjudicielle spørgsmål i henhold til artikel 267 TEUF.

31 Parallelt med proceduren for Teleklagenævnet har TDC den 13. november 2012 anlagt sag ved Københavns Byret med krav om erstatning for det tab, som selskabet har lidt i 2008 og 2009 som følge af, at forsyningspligtdirektivet var fejlagtigt implementeret i dansk ret. Sagen er efterfølgende blevet henvist til Østre Landsret.

32 TDC har endvidere anlagt sag ved Københavns Byret med påstand om, at Erhvervs- og Vækstministeriets afslag af 2. november 2011 på selskabets dispensationsansøgning vedrørende fristen såvel som Teleklagenævnets afgørelse vedrørende perioden 2007-2009 ophæves. Også denne sag er blevet henvist til Østre Landsret, som nærer tvivl med hensyn til fortolkningen af EU-retten.

33 Det er på denne baggrund, at Østre Landsret har besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er [forsyningspligtdirektivet], herunder artikel 32, til hinder for, at en medlemsstat fastsætter regler om, at en virksomhed ikke har krav på særskilt dækning fra medlemsstaten af nettoomkostningerne ved varetagelse af en supplerende obligatorisk tjeneste, der ikke er omfattet af direktivets kapitel II, i det omfang virksomhedens overskud på andre tjenester, der er omfattet af virksomhedens forsyningspligt efter direktivets kapitel II, overstiger underskuddet forbundet med varetagelsen af den supplerende obligatoriske tjeneste?

2) Er forsyningspligtdirektivet til hinder for, at en medlemsstat fastsætter regler om, at virksomheder kun har krav på dækning fra medlemsstaten af nettoomkostningerne ved varetagelse af supplerende obligatoriske tjenester, der ikke er omfattet af direktivets kapitel II, hvis nettoomkostningerne udgør en urimelig byrde for virksomhederne?

3) Såfremt spørgsmål 2 besvares benægtende, kan medlemsstaten da bestemme, at der ikke foreligger en urimelig byrde ved varetagelse af en supplerende obligatorisk tjeneste, der ikke er omfattet af direktivets kapitel II, hvis virksomheden samlet set har opnået overskud ved varetagelsen af alle de tjenester, hvor virksomheden er pålagt forsyningspligt, herunder ved levering af de tjenester, som virksomheden også ville have leveret uden pålægget om forsyningspligt?

4) Er forsyningspligtdirektivet til hinder for, at en medlemsstat fastsætter regler om, at en udpeget virksomheds nettoomkostninger ved varetagelsen af forsyningspligt i henhold til direktivets kapitel II beregnes som forskellen mellem samtlige indtægter og samtlige omkostninger, der er forbundet med levering af den pågældende ydelse, herunder de indtægter og omkostninger, virksomheden også ville have haft uden at være pålagt forsyningspligt?

5) Hvis de nationale regler, der er tale om, jf. spørgsmål 1-4, anvendes på en supplerende obligatorisk tjeneste, der pålægges udført ikke alene i Danmark, men både i Danmark og i Grønland, der i henhold til TEUF's bilag II er et oversøisk land eller territorium, gælder svarene på spørgsmål 1-4 da også for den del af pålægget, der angår Grønland, når pålægget meddeles af danske myndigheder til en virksomhed, der er etableret i Danmark, og virksomheden ikke i øvrigt har aktiviteter i Grønland?

6) Hvilken betydning har artikel 107, stk. 1, og 108, stk. 3, TEUF samt [afgørelse 2012/21] for besvarelsen af spørgsmål 1-5?

7) Hvilken betydning har princippet om mindst mulig konkurrenceforvridning i blandt andet forsyningspligtdirektivets artikel 1, stk. 2, artikel 3, stk. 2, og præamblens betragtning 4, 18, 23 og 26 samt i bilag IV, del B, for besvarelsen af spørgsmål 1-5?

8) Såfremt bestemmelser i forsyningspligtdirektivet er til hinder for nationale ordninger som nævnt i spørgsmål 1, 2 og 4, har disse bestemmelser eller hindringer da direkte virkning?

9) Hvilke nærmere omstændigheder skal indgå i vurderingen af, om en national ansøgningsfrist som den i [forelæggelsesafgørelsen] beskrevne, såvel som dens anvendelse, er i overensstemmelse med loyalitets-, ækvivalens- og effektivitetsprincipperne i EU-retten?«

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første, det sjette og det syvende spørgsmål

34 Med sit første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om bestemmelserne i forsyningspligtdirektivet, herunder navnlig direktivets artikel 32, skal fortolkes således, at de er til hinder for nationale bestemmelser, i medfør af hvilke en virksomhed ikke har krav på kompensation fra medlemsstaten for nettoomkostningerne ved varetagelse af en supplerende obligatorisk tjeneste, i det omfang virksomhedens overskud på andre tjenester, der er omfattet af virksomhedens forsyningspligt, overstiger underskuddet forbundet med varetagelsen af denne supplerende obligatoriske tjeneste.

35 I denne forbindelse ønsker den forelæggende ret med sit sjette og sit syvende spørgsmål nærmere bestemt oplyst, hvilken betydning EU-bestemmelserne om statsstøtte i artikel 107, stk. 1, TEUF og artikel 108, stk. 3, TEUF har for fortolkningen af denne bestemmelse.

36 For så vidt som de EU-bestemmelser om statsstøtte, som den forelæggende ret har henvist til i det sjette og det syvende spørgsmål, finder anvendelse på gennemførelsen af de forpligtelser, der følger af forsyningspligtdirektivet, og bl.a. på ordningerne for kompensation for forsyningspligten og de supplerende obligatoriske tjenester, skal disse spørgsmål behandles sammen med det første spørgsmål.

37 Indledningsvis bemærkes, at forsyningspligtdirektivet definerer to pakker af tjenester, som medlemsstaterne kan pålægge udpegede virksomheder at varetage, nemlig dels tjenester omfattet af forsyningspligten som omhandlet i dette direktivs kapitel II, dels specifikke tjenester, der er omhandlet i nævnte direktivs artikel 32.

38 Hvad angår tjenester omfattet af forsyningspligten skal det bemærkes, at ifølge forsyningspligtdirektivets artikel 1, stk. 2, har direktivet til formål at definere, jf. artikel 2, litra j), i direktiv 2002/21, det minimum af tjenester af en bestemt kvalitet, som alle slutbrugere under hensyn til særlige nationale forhold har adgang til til rimelige priser, uden at det medfører konkurrenceforvridning. Dette minimum af forsyningspligtydelser er defineret i forsyningspligtdirektivets kapitel II.

39 Dette direktivs artikel 12 og 13 og bilag IV, del A, hertil indeholder bestemmelser, der regulerer mekanismerne for beregning af nettoomkostningerne ved forsyningspligten i henhold til nævnte direktivs kapitel II og finansieringen af denne forsyningspligt.

40 For så vidt angår specifikke tjenester, som ikke er omfattet af forsyningspligten, bestemmer forsyningspligtdirektivets artikel 32, at medlemsstaterne kan vælge at stille supplerende obligatoriske tjenester til rådighed for offentligheden på deres område, men de kan i så tilfælde ikke pålægge en kompensationsordning, der omfatter bestemte virksomheder.

41 Det skal dernæst bemærkes, at til forskel fra den forsyningspligt, som er omhandlet i kapitel II i forsyningspligtdirektivet, indeholder dette direktivs artikel 32 ikke nogen bestemmelser om en ordning for kompensation for de supplerende obligatoriske tjenester, idet denne bestemmelse alene foreskriver, at der for disse tjenester ikke kan pålægges nogen finansieringsordning, der omfatter bestemte virksomheder. Følgelig kan den finansieringsordning, der er fastsat i forsyningspligtdirektivets artikel 13, stk. 1, litra b), ikke anvendes på sådanne tjenester (jf. dom af 11.6.2015, Base Company og Mobistar, C-1/14, EU:C:2015:378, præmis 41).

42 I den foreliggende sag foreskrev de danske bestemmelser som anført i nærværende doms præmis 17, at et eventuelt underskud skulle dækkes af staten, såfremt det skyldtes varetagelse af supplerende obligatoriske tjenester, idet et sådant underskud imidlertid skulle modregnes i et eventuelt overskud fra udførelsen af andre ydelser, som var omfattet af virksomhedens forsyningspligt.

43 Det fremgår imidlertid af forsyningspligtdirektivets artikel 32, at den virksomhed, der er udpeget til at varetage en supplerende obligatorisk tjeneste, ikke må pålægges at bære omkostningerne ved varetagelsen af denne tjeneste. Denne bestemmelse fastsætter således, at der ikke kan anvendes en kompensationsordning, der omfatter bestemte virksomheder.

44 Det skal endvidere bemærkes, at for så vidt angår kompensationsordningen følger det af de bestemmelser, som regulerer mekanismerne til beregning af nettoomkostningerne ved forsyningspligten og til finansiering af denne pligt som fastsat i forsyningspligtdirektivet, at der skal udarbejdes særskilte regnskaber for de aktiviteter, som henhører under forsyningspligten, og de aktiviteter, der vedrører andre typer tjenester, herunder de supplerende obligatoriske tjenester.

45 Det fremgår således bl.a. af 21. og 25. betragtning til forsyningspligtdirektivet dels, at det ved fastlæggelsen af eventuelle finansieringsordninger skal sikres, at markedsdeltagerne kun bidrager til finansieringen af forsyningspligtydelser og ikke til andre aktiviteter, som ikke er direkte knyttet til varetagelsen af forsyningspligten, dels, at medlemsstaterne ikke kan kræve, at markedsaktørerne bidrager til foranstaltninger, der ikke indgår i forsyningspligten. Af 4. og 18. betragtning til dette direktiv fremgår i det væsentlige også, at medlemsstaterne skal sørge for, at de udpegede virksomheder kompenseres for de »specifikke« nettoomkostninger i forbindelse med varetagelse af forsyningspligten.

46 Ifølge forsyningspligtdirektivets artikel 12 og 13 skal der således med henblik på fastlæggelse af størrelsen af den kompensation, som en virksomhed, der er udpeget til at varetage en forsyningspligt, eventuelt har krav på, først foretages en beregning af nettoomkostningerne ved forsyningspligten for den virksomhed, der er udpeget til at varetage denne, og dernæst skal de nationale tilsynsmyndigheder, såfremt de mener, at en virksomhed pålægges en urimelig byrde, beslutte at indføre en ordning, der på transparente vilkår giver den pågældende virksomhed kompensation fra offentlige midler for de beregnede nettoomkostninger, og/eller dele nettoomkostningerne ved forsyningspligten mellem udbydere af elektroniske kommunikationsnet og -tjenester (jf. dom af 6.10.2015, T-Mobile Czech Republic og Vodafone Czech Republic, C-508/14, EU:C:2015:657, præmis 33).

47 Heraf følger, at der med henblik på betalingen af kompensation skal foretages en sondring mellem nettoomkostningerne ved forsyningspligten og nettoomkostningerne ved de supplerende obligatoriske tjenester, som ikke henhører under dette direktivs kapitel II.

48 Kompensationsordningerne fastsat i forsyningspligtdirektivet vedrørende dels tjenester henhørende under forsyningspligten, dels supplerende obligatoriske tjenester, er følgelig uafhængige af hinanden, og der skal udarbejdes særskilte regnskaber for nettoomkostningerne ved hver af disse tjenester, således at det sikres, at indtægterne fra forsyningspligten ikke indgår i beregningen af nettoomkostningerne ved den supplerende obligatoriske tjeneste og ikke betinger tildelingen af den kompensation, som skal ydes for varetagelse af denne sidstnævnte tjeneste.

49 Endelig skal det fremhæves, at kravet om regnskabsmæssig adskillelse ikke blot bidrager til gennemskueligheden af proceduren for finansiering af forsyningspligten i overensstemmelse med 19. betragtning til forsyningspligtdirektivet, men gør det også muligt at sikre, at finansieringen af forsyningspligten sker på en konkurrenceneutral måde. Et sådant krav sikrer også i overensstemmelse med 18. betragtning til forsyningspligtdirektivet, at finansieringen af forsyningspligten og af de supplerende obligatoriske tjenester overholder EU-bestemmelserne om statsstøtte.

50 Varetagelsen af en supplerende obligatorisk tjeneste udgør ligesom forsyningspligten en tjenesteydelse af almindelig økonomisk interesse som omhandlet i artikel 106, stk. 2, TEUF.

51 Den kompensation, som medlemsstaterne yder for levering af en tjenesteydelse af almindelig økonomisk interesse, er imidlertid underlagt et krav om overholdelse af de regler, som EU-lovgiver har fastsat i artikel 107 TEUF og 108 TEUF.

52 For at en sådan kompensation i det enkelte tilfælde kan falde uden for statsstøttebegrebet, skal en række betingelser således være opfyldt (dom af 24.7.2003, Altmark Trans og Regierungspräsidium Magdeburg, C-280/00, EU:C:2003:415, præmis 88).

53 For det første skal den virksomhed, der nyder godt af en sådan kompensation, faktisk være pålagt at opfylde forpligtelser til offentlig tjeneste, og disse forpligtelser skal være klart defineret. For det andet skal de kriterier, der er grundlaget for beregningen af kompensationen, være fastlagt på forhånd på en objektiv og gennemskuelig måde for at undgå, at kompensationen indebærer en økonomisk fordel, der kan begunstige den pågældende virksomhed i forhold til konkurrerende virksomheder. For det tredje må kompensationen ikke overstige, hvad der er nødvendigt for helt eller delvis at dække de udgifter, der er afholdt ved opfyldelsen af forpligtelserne til offentlig tjeneste, idet der skal tages hensyn til de hermed forbundne indtægter og til en rimelig fortjeneste ved opfyldelsen af forpligtelserne. For det fjerde må kompensationen fastlægges på grundlag af en analyse af de omkostninger, som en gennemsnitsvirksomhed, der er veldrevet og tilstrækkeligt udstyret med de nødvendige midler til at kunne opfylde de stillede krav til den offentlige tjeneste, ville have ved at opfylde forpligtelserne, idet der skal tages hensyn til de hermed forbundne indtægter og til en rimelig fortjeneste ved opfyldelsen af forpligtelserne (dom af 24.7.2003, Altmark Trans og Regierungspräsidium Magdeburg, C-280/00, EU:C:2003:415, præmis 89, 90, 92 og 93, og af 10.6.2010, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-140/09, EU:C:2010:335, præmis 37-40).

54 Det skal endvidere bemærkes, at overholdelse af en forpligtelse til at føre særskilte regnskaber gør det muligt at undgå, at der samtidigt tages hensyn til virksomhedens indtægter fra forsyningspligten både ved beregningen af nettoomkostningerne ved forsyningspligten og følgelig af den kompensation, som der ydes i forbindelse hermed, og ved beregningen af nettoomkostningerne ved den supplerende obligatoriske tjeneste og følgelig af ydelsen af den kompensation, som betales for den supplerende obligatoriske tjeneste. En sådan fremgangsmåde svarer således til at lade den virksomhed, som varetager den supplerende obligatoriske tjeneste, bære omkostningerne i forbindelse hermed, hvilket strider mod ordlyden af forsyningspligtdirektivets artikel 32.

55 Heraf følger, at en ordning for kompensation for supplerende obligatoriske tjenester, som tager hensyn til samtlige de indtægter, som den udpegede virksomhed har i forbindelse med andre tjenester, som er omfattet af dens forsyningspligt, er i strid med forsyningspligtdirektivet.

56 På baggrund af samtlige de foregående betragtninger skal det første, det sjette og det syvende spørgsmål besvares med, at bestemmelserne i forsyningspligtdirektivet, og herunder navnlig direktivets artikel 32, skal fortolkes således, at de er til hinder for nationale bestemmelser, der fastsætter en kompensationsordning for varetagelse af supplerende obligatoriske tjenester, hvorefter en virksomhed ikke har krav på kompensation fra medlemsstaten for nettoomkostningerne ved varetagelse af en supplerende obligatorisk tjeneste, i det omfang virksomhedens overskud på andre tjenester, der er omfattet af virksomhedens forsyningspligt, overstiger underskuddet forbundet med varetagelsen af denne supplerende obligatoriske tjeneste.

Det andet spørgsmål

57 Med sit andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om forsyningspligtdirektivet skal fortolkes således, at det er til hinder for nationale bestemmelser, i medfør af hvilke en virksomhed, der er udpeget til at varetage supplerende obligatoriske tjenester, kun har krav på kompensation fra medlemsstaten for nettoomkostningerne ved varetagelse af disse tjenester, hvis disse omkostninger udgør en urimelig byrde for virksomheden.

58 Som anført i nærværende doms præmis 46 er der i forsyningspligtdirektivets bestemmelser vedrørende forsyningspligten fastsat en betingelse vedrørende en urimelig byrde med hensyn til medlemsstatens betaling af kompensation.

59 Forsyningspligtdirektivets artikel 12, stk. 1, første afsnit, bestemmer således, at hvis de nationale tilsynsmyndigheder finder, at varetagelsen af forsyningspligten, som den er fastlagt i dette direktivs artikel 3-10, kan udgøre en urimelig byrde for virksomheder med forsyningspligt, beregner de nettoomkostningerne herved.

60 Bestemmelserne i forsyningspligtdirektivet vedrørende mekanismerne til beregning af nettoomkostningerne ved forsyningspligten og finansieringen heraf, og navnlig dette direktivs artikel 12, stk. 1, finder imidlertid ikke anvendelse på varetagelse af supplerende obligatoriske tjenester.

61 Som anført i nærværende doms præmis 43 fremgår det desuden af forsyningspligtdirektivets artikel 32, at den virksomhed, som er udpeget til at varetage en supplerende obligatorisk tjeneste, ikke bør bære omkostningerne forbundet med varetagelsen af denne tjeneste.

62 Nationale bestemmelser, i medfør af hvilke en virksomhed, der er udpeget til at varetage supplerende obligatoriske tjenester, kun har krav på kompensation fra medlemsstaten for nettoomkostningerne ved varetagelsen af disse tjenester, hvis disse omkostninger udgør en urimelig byrde for denne virksomhed, udelukker imidlertid ikke muligheden for, at den pågældende virksomhed må bære alle eller en del af omkostningerne ved disse tjenester.

63 At underlægge medlemsstatens betaling af kompensation en betingelse om, at nettoomkostningerne ved varetagelsen af de supplerende obligatoriske tjenester udgør en urimelig byrde for den udpegede virksomhed, er derfor i strid med forsyningspligtdirektivets artikel 32.

64 Endvidere skal det, som Kommissionen har anført, bemærkes, at hvis det var tilladt at underlægge betalingen af en kompensation for varetagelse af supplerende obligatoriske tjenester en betingelse om overholdelse af de samme krav som dem, der fremgår af kapitel II i forsyningspligtdirektivet, ville dette svare til at tillade medlemsstaterne ensidigt at udvide anvendelsesområdet for bestemmelserne vedrørende forsyningspligten til at omfatte supplerende obligatoriske tjenester, hvilket ville være i strid med direktivets formål som fastsat i direktivets artikel 1, stk. 2, om at fastlægge det minimum af tjenester af en bestemt kvalitet, som alle slutbrugere i EU bør have adgang til.

65 På baggrund af samtlige de foregående betragtninger skal det andet spørgsmål besvares med, at forsyningspligtdirektivet skal fortolkes således, at det er til hinder for nationale bestemmelser, i medfør af hvilke en virksomhed, der er udpeget til at varetage supplerende obligatoriske tjenester, kun har krav på kompensation fra medlemsstaten for nettoomkostningerne ved varetagelse af disse tjenester, hvis disse omkostninger udgør en urimelig byrde for virksomheden.

Det tredje spørgsmål

66 I betragtning af det svar, der er givet på det andet spørgsmål, er det ufornødent at besvare det tredje spørgsmål.

Det fjerde spørgsmål

67 Med sit fjerde spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om forsyningspligtdirektivet skal fortolkes således, at det er til hinder for nationale bestemmelser, i medfør af hvilke en udpeget virksomheds nettoomkostninger ved varetagelsen af en forsyningspligt udgøres af forskellen mellem samtlige indtægter og samtlige omkostninger, der er forbundet med varetagelse af den pågældende ydelse, herunder de indtægter og omkostninger, som virksomheden også ville have haft uden at være pålagt forsyningspligt.

68 Det skal i denne henseende bemærkes, at de nationale tilsynsmyndigheder skal fastlægge og beregne nettoomkostningerne ved forsyningspligten i overensstemmelse med forsyningspligtdirektivets artikel 12 og bilag IV, del A, hertil.

69 Det følger af forsyningspligtdirektivets artikel 12, stk. 1, andet afsnit, litra a) og b), at de nationale tilsynsmyndigheder ved beregningen af nettoomkostningerne ved forsyningspligten tager hensyn til eventuelle markedsfordele, som en virksomhed, der udpeges til at varetage forsyningspligt, nyder godt af, jf. bilag IV, del A, eller anvender de nettoomkostninger ved varetagelse af forsyningspligt, der bestemmes ved den i dette direktivs artikel 8, stk. 2, omhandlede udpegningsmetode. Sidstnævnte bestemmelse fastsætter, at udvælgelsesmetoderne skal sikre, at forsyningspligten varetages på en omkostningseffektiv måde og kan anvendes som et middel til at bestemme nettoomkostningerne ved forsyningspligten, jf. nævnte direktivs artikel 12.

70 Det fremgår af bilag IV, del A, andet afsnit, til forsyningspligtdirektivet, at nettoomkostningerne beregnes som forskellen mellem de nettodriftsomkostninger, som en udpeget virksomhed har med denne pligt, og de nettodriftsomkostninger, som den ville have uden denne pligt.

71 Det fremgår af samtlige de nævnte bestemmelser, at nettoomkostningerne ved varetagelse af forsyningspligten svarer til forskellen mellem de nettodriftsomkostninger, som en udpeget virksomhed har med denne pligt, og de nettodriftsomkostninger, som den ville have uden denne pligt. Nettoomkostningerne ved varetagelse af en forsyningspligt kan følgelig ikke udgøres af forskellen mellem samtlige indtægter og samtlige omkostninger i forbindelse med nævnte varetagelse.

72 På baggrund af samtlige de foregående betragtninger skal det fjerde spørgsmål besvares med, at forsyningspligtdirektivet skal fortolkes således, at det er til hinder for nationale bestemmelser, i medfør af hvilke en udpeget virksomheds nettoomkostninger ved varetagelsen af en forsyningspligt udgøres af forskellen mellem samtlige indtægter og samtlige omkostninger, der er forbundet med varetagelse af den pågældende ydelse, herunder de indtægter og omkostninger, som virksomheden også ville have haft uden at være pålagt forsyningspligt.

Det femte spørgsmål

73 Med sit femte spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om det forhold, under omstændigheder som dem, der er omhandlet i hovedsagen, at den virksomhed, som varetager en supplerende obligatorisk tjeneste som omhandlet i forsyningspligtdirektivets artikel 32, udfører denne tjeneste ikke alene på dansk område, men også på grønlandsk område, har betydning for fortolkningen af bestemmelserne i dette direktiv.

74 Det skal indledningsvis bemærkes, at artikel 52 TEU i stk. 1 fastsætter, at traktaterne gælder for medlemsstaterne, og i stk. 2, at disse traktaters territoriale anvendelsesområde er præciseret i artikel 355 TEUF.

75 Artikel 355, nr. 2), TEUF bestemmer, at på de OLT'er, der er opregnet i listen i bilag II til EUF-traktaten, anvendes den særlige associeringsordning, som er nærmere fastlagt i fjerde del i denne traktat, dvs. artikel 198 TEUF – 203 TEUF, med hensyn til hvilke de nærmere retningslinjer og fremgangsmåder i henhold til artikel 203 TEUF fastættes ved bestemmelser vedtaget af Rådet for Den Europæiske Union.

76 Det må fastslås, at Grønland er opregnet på denne liste og derfor i henhold til artikel 204 TEUF er omfattet af denne særlige ordning defineret i artikel 198 TEUF – 203 TEUF, med forbehold af de særlige bestemmelser for Grønland, som er indeholdt i protokol (nr. 34) om den særlige ordning for Grønland, der er et bilag til traktaterne.

77 Domstolen har i denne henseende allerede fastslået, at eksistensen af den særlige associeringsordning mellem Unionen og OLT'er har den konsekvens, at EUF-traktatens almindelige bestemmelser, nærmere bestemt de bestemmelser, der ikke er opført i traktatens fjerde del, kun finder anvendelse på OLT'er, når der udtrykkeligt henvises hertil (jf. i denne retning dom af 28.1.1999, van der Kooy, C-181/97, EU:C:1999:32, præmis 36 og 37, og af 5.6.2014, X og TBG, C-24/12 og C-27/12, EU:C:2014:1385, præmis 45 og den deri nævnte retspraksis).

78 Det skal i den foreliggende sag bemærkes, at det første til det fjerde spørgsmål fra den forelæggende ret vedrører fortolkningen af de bestemmelser i forsyningspligtdirektivet, hvis retsgrundlag er artikel 114 TEUF.

79 Hverken fjerde del i EUF-traktaten eller associeringsafgørelsen vedtaget i medfør af denne del i traktaten henviser imidlertid til artikel 114 TEUF.

80 Det må under disse omstændigheder fastslås, at bestemmelserne i forsyningspligtdirektivet ikke finder anvendelse på Grønland.

81 Eftersom TDC af den danske stat er blevet udpeget til at varetage de martime nød- og sikkerhedstjenester, har den omstændighed, at denne virksomhed har fået til opgave at varetage de nævnte tjenester både i Danmark og i Grønland, derfor ingen betydning for fortolkningen af bestemmelserne i forsyningspligtdirektivet.

82 På baggrund af de foregående betragtninger skal det femte spørgsmål besvares med, at under omstændigheder som dem, der er omhandlet i hovedsagen, har det forhold, at den virksomhed, som varetager en supplerende obligatorisk tjeneste som omhandlet i forsyningspligtdirektivets artikel 32, udfører denne tjeneste ikke alene på dansk område, men også på grønlandsk område, ikke betydning for fortolkningen af bestemmelserne i dette direktiv.

Det ottende spørgsmål

83 Med sit ottende spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om forsyningspligtdirektivets artikel 32 skal fortolkes således, at det har direkte virkning.

84 Det følger af Domstolens faste praksis, at borgerne i alle tilfælde, hvor bestemmelserne i et direktiv ud fra et indholdsmæssigt synspunkt fremstår som ubetingede og tilstrækkeligt præcise, ved de nationale domstole kan påberåbe sig disse bestemmelser over for staten, enten når denne ikke rettidigt har gennemført direktivet i national ret, eller når den ikke har gennemført det korrekt (dom af 24.1.2012,

Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis, og af 6.10.2015, T-Mobile Czech Republic og Vodafone Czech Republic, C-508/14, EU:C:2015:657, præmis 52 og den deri nævnte retspraksis).

85 I denne forbindelse forbyder forsyningspligtdirektivets artikel 32 medlemsstaterne at lade virksomhederne i sektoren, hvorunder hører den udpegede virksomhed, bære alle eller en del af omkostningerne ved varetagelsen af supplerende obligatoriske tjenester.

86 Ordlyden af denne bestemmelse er tilstrækkelig præcis og ubetinget til, at den hvad angår dette forbud har direkte virkning.

87 Det ottende spørgsmål skal derfor besvares med, at forsyningspligtdirektivets artikel 32 skal fortolkes således, at det har direkte virkning, for så vidt som det forbyder medlemsstaterne at lade den virksomhed, der har til opgave at varetage en supplerende obligatorisk tjeneste, bære alle eller en del af omkostningerne herved.

Det niende spørgsmål

88 Med sit niende spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om loyalitetsprincippet, ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet skal fortolkes således, at de er til hinder for bestemmelser som de i hovedsagen omhandlede, som underlægger en forsyningspligtudbyders indgivelse af ansøgninger om kompensation for underskuddet for det forgangne regnskabsår en frist på tre måneder at regne fra udløbet af den frist, som denne udbyder er pålagt for indsendelse af en årsrapport til den kompetente nationale myndighed.

89 Det skal herved bemærkes, at et sådan frist udgør en processuel regel for indgivelse af en ansøgning, som har til formål at udøve den ret, som den berørte har i medfør af EU-retten, nemlig retten til kompensation for varetagelse af en forsyningspligt.

90 I mangel af EU-retlige processuelle regler for indgivelse og behandling af en ansøgning om kompensation for underskuddet i forbindelse med udøvelse af en forsyningspligt, der finder anvendelse i Danmark, tilkommer det hver enkelt medlemsstat i overensstemmelse med princippet om loyalt samarbejde i artikel 4, stk. 3, TEU i sin interne retsorden at fastsætte sådanne regler, idet disse regler dels ikke må være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende situationer i henhold til national ret (ækvivalensprincippet), dels ikke i praksis må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden (effektivitetsprincippet) (jf. i denne retning dom af 27.6.2013, Agrokonsulting, C-93/12, EU:C:2013:432, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis, og af 20.10.2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, præmis 29 og den deri nævnte retspraksis).

91 Det er i lyset af disse to principper, at det niende spørgsmål fra den forelæggende ret skal undersøges.

92 Hvad angår ækvivalensprincippet bemærkes, at overholdelsen af dette princip forudsætter, at en national regel finder anvendelse uden forskel på procedurer, der vedrører tilsidesættelse af EU-retten, og procedurer, der vedrører tilsidesættelse af national ret (dom af 20.10.2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

93 For at kunne fastslå, om ækvivalensprincippet er overholdt, tilkommer det den nationale ret, som har direkte kendskab til de processuelle regler for sagsanlæg i national ret, at efterprøve, om de processuelle regler, der i national ret skal sikre, at de rettigheder, som borgerne har i henhold til EU-retten, beskyttes, er i overensstemmelse med dette princip (jf. i denne retning dom af 8.9.2011, Rosado Santana, C-177/10, EU:C:2011:557, præmis 90 og den deri nævnte retspraksis).

94 I den foreliggende sag udgør den frist, der er fastsat i § 30, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 701 om forsyningspligtydelser, ifølge den danske regering en generel frist, der gælder for alle forsyningspligtudbydere, og som gælder uden forskel for nationalretligt og EU-retligt baserede krav på kompensation. TDC har derimod i det væsentlige gjort gældende, at den nævnte frist kun er blevet indført hvad angår ansøgninger om kompensation for underskuddet i forbindelse med de supplerende obligatoriske tjenester.

95 Henset til disse forskellige opfattelser påhviler det den forelæggende ret at undersøge, om den frist, der er fastsat i § 30, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 701 om forsyningspligtydelser, ikke er mindre gunstig end den, der er fastsat i national ret for en tilsvarende ansøgning.

96 For så vidt angår effektivitetsprincippet som anført i nærværende doms præmis 90 må en national processuel regel som den i hovedsagen omhandlede ikke gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden.

97 Det skal herved bemærkes, at Domstolen allerede har fastslået, at hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende EU-retten, skal bedømmes, under hensyn til hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder dens forløb og dens særlige kendetegn, for de forskellige nationale instanser. I denne forbindelse skal der i givet fald bl.a. tages hensyn til beskyttelsen af retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om en hensigtsmæssig gennemførelse af proceduren (jf. i denne retning dom af 8.7.2010, Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, præmis 35 og den deri nævnte retspraksis, af 8.9.2011, Rosado Santana, C-177/10, EU:C:2011:557, præmis 92, og af 20.10.2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, præmis 42 og den deri nævnte retspraksis).

98 Det følger af fast retspraksis, at fastsættelsen af præklusive frister i princippet opfylder kravet om effektivitet, for så vidt som det er udtryk for det grundlæggende retssikkerhedsprincip, som beskytter både den berørte og den pågældende myndighed. Sådanne frister kan nemlig ikke antages at gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt i praksis at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden. Det tilkommer medlemsstaterne for de nationale bestemmelser, der henhører under EU-rettens anvendelsesområde, at fastsætte frister i forhold til, bl.a. hvor afgørende den beslutning, der skal træffes, er for de berørte, kompleksiteten af de procedurer og den lovgivning, der finder anvendelse, antallet af personer, der kan være berørt, og andre offentlige eller private interesser, hvortil der skal tages hensyn. Med dette forbehold kan medlemsstaterne frit fastsætte mere eller mindre lange frister (jf. i denne retning dom af 15.4.2010, Barth, C-542/08, EU:C:2010:193, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis, af 8.7.2010, Bulicke, C-246/09, EU:C:2010:418, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis, og af 20.10.2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, præmis 44 og den deri nævnte retspraksis).

99 I denne forbindelse synes en national regel, der fastsætter en frist på tre måneder at regne fra udløbet af den frist, som denne udbyder er pålagt for indsendelse af en årsrapport til den kompetente nationale myndighed, for indgivelse af ansøgningen om kompensation for underskuddet for det forgangne regnskabsår, umiddelbart ikke at være i strid med effektivitetsprincippet.

100 TDC er imidlertid af den opfattelse, at situationen i hovedsagen kan sammenlignes med situationen i den sag, der gav anledning til dom af 25. juli 1991, Emmott (C-208/90, EU:C:1991:333), eftersom dansk ret og de kompetente danske myndigheders fortolkning heraf ikke gav selskabet nogen mulighed for at opnå en kompensation for underskuddet i forbindelse med de maritime nød- og sikkerhedstjenester. TDC har fremhævet, at på tidpunktet for udstedelsen af bekendtgørelse nr. 701 om forsyningspligtydelser, der fastsatte en frist på tre måneder for indgivelsen af en ansøgning om kompensation, var disse myndigheder bekendt med den ukorrekte gennemførelse i dansk ret af forsyningspligtdirektivet.

101 Den danske regering har for sit vedkommende gjort gældende, at det ikke var umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt for TDC at fremsætte et krav om kompensation og herunder gøre gældende, at dette krav kunne støttes direkte på bestemmelserne i forsyningspligtdirektivet. Ifølge denne regering bekræftes dette af den omstændighed, at TDC indgav sin ansøgning om kompensation for 2010 inden for den fastsatte frist og gjorde sin ret til kompensation gældende for de nationale domstole. Det er derfor regeringens opfattelse, at omstændighederne i hovedsagen ikke kan sammenlignes med dem, der gav anledning til dom af 25. juli 1991, Emmott (C-208/90, EU:C:1991:333).

102 Det skal herved bemærkes, at det er korrekt, at Domstolen har fastslået, at indtil et direktiv er korrekt gennemført, kan den medlemsstat, som undlader dette, ikke påberåbe sig, at en sag, som en borger har anlagt imod den med det formål at beskytte rettigheder, som dette direktiv giver ham, er anlagt for sent, da søgsmålsfristen efter national ret først kan begynde at løbe fra dette tidspunkt (jf. dom af 25.7.1991, Emmott, C-208/90, EU:C:1991:333, præmis 23).

103 Domstolen har imidlertid i sin praksis efter dom af 25. juli 1991, Emmott (C-208/90, EU:C:1991:333), anerkendt, at den berørte medlemsstat kan fremsætte en indsigelse om forældelse over for søgsmål, selv om den på tidspunktet for sagens anlæg endnu ikke har gennemført det pågældende direktiv korrekt, idet den fastslog, at afgørelsen i dom af 25. juli 1991, Emmott (C-208/90, EU:C:1991:333), var begrundet i denne sags særlige omstændigheder, hvorefter en afvisning af sagsøgeren i hovedsagens krav ville være ensbetydende med, at sagsøgeren var fuldstændig afskåret fra at påberåbe sig sine rettigheder efter et direktiv (jf. i denne retning dom af 19.5.2011, Iaia m.fl., C-452/09, EU:C:2011:323, præmis 19, og af 8.9.2011, Q-Beef og Bosschaert, C-89/10 og C-96/10, EU:C:2011:555, præmis 50 og den deri nævnte retspraksis).

104 I denne henseende har Domstolen præciseret, at EU-retten ikke afskærer en national myndighed fra at påberåbe sig udløbet af en rimelig søgsmålsfrist, medmindre nationale myndigheders adfærd i forbindelse med eksistensen af en forældelsesfrist fuldstændigt fratager en person muligheden for at gøre sine rettigheder gældende for de nationale domstole (dom af 8.9.2011, Q-Beef og Bosschaert, C-89/10 og C-96/10, EU:C:2011:555, præmis 51 og den deri nævnte retspraksis).

105 I den foreliggende sag fremgår det ikke af de for Domstolen fremlagte oplysninger, at den manglende overholdelse af den frist på tre måneder, der er fastsat i § 30, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 701 om forsyningspligtydelser, har frataget TDC enhver mulighed for at gøre sin ret til kompensation for omkostningerne ved varetagelse af de maritime nød- og sikkerhedstjenester gældende ved de kompetente danske myndigheder, herunder ved de nationale retter, hvilket det imidlertid tilkommer den forelæggende ret at undersøge.

106 Da der ikke foreligger særlige omstændigheder, som er bragt til Domstolens kendskab, synes denne bestemmelse i bekendtgørelse nr. 701 om forsyningspligtydelser ikke at gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden.

107 På baggrund af det foregående skal det niende spørgsmål besvares med, at loyalitetsprincippet, ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for bestemmelser som de i hovedsagen omhandlede, som underlægger en forsyningspligtudbyders indgivelse af ansøgninger om kompensation for underskuddet for det foregående regnskabsår en frist på tre måneder at regne fra udløbet af den frist, som denne udbyder er pålagt for indsendelse af en årsrapport til den kompetente nationale myndighed, forudsat at denne frist ikke er mindre fordelagtig end den, der er fastsat i national ret for en tilsvarende ansøgning, og at den ikke gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til forsyningspligtdirektivet, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at undersøge.

Sagens omkostninger

108 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

1) **Bestemmelserne i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/22/EF af 7. marts 2002 om forsyningspligt og brugerrettigheder i forbindelse med elektroniske kommunikationsnet og -tjenester (forsyningspligtdirektivet), og herunder navnlig direktivets artikel 32, skal fortolkes således, at de er til hinder for nationale bestemmelser, der fastsætter en kompensationsordning for varetagelse af supplerende obligatoriske tjenester, hvorefter en virksomhed ikke har krav på kompensation fra medlemsstaten for nettoomkostningerne ved varetagelse af en supplerende obligatorisk tjeneste, i det omfang virksomhedens overskud på andre tjenester, der er omfattet af virksomhedens forsyningspligt, overstiger underskuddet forbundet med varetagelsen af denne supplerende obligatoriske tjeneste.**

2) **Direktiv 2002/22 skal fortolkes således, at det er til hinder for nationale bestemmelser, i medfør af hvilke en virksomhed, der er udpeget til at varetage supplerende obligatoriske tjenester, kun har krav på kompensation fra medlemsstaten for nettoomkostningerne ved varetagelse af disse tjenester, hvis disse omkostninger udgør en urimelig byrde for virksomheden.**

3) **Direktiv 2002/22 skal fortolkes således, at det er til hinder for nationale bestemmelser, i medfør af hvilke en udpeget virksomheds nettoomkostninger ved varetagelsen af en forsyningspligt udgøres af forskellen mellem samtlige indtægter og samtlige omkostninger, der er forbundet med varetagelse af den pågældende ydelse, herunder de indtægter og omkostninger, som virksomheden også ville have haft uden at være pålagt forsyningspligt.**

4) **Under omstændigheder som dem, der er omhandlet i hovedsagen, har det forhold, at den virksomhed, som varetager en supplerende obligatorisk tjeneste som omhandlet i forsyningspligtdirektivets artikel 32, udfører denne tjeneste ikke alene på dansk område, men også på grønlandsk område, ikke betydning for fortolkningen af bestemmelserne i dette direktiv.**

5) **Artikel 32 i direktiv 2002/22 skal fortolkes således, at det har direkte virkning, for så vidt som det forbyder medlemsstaterne at lade den virksomhed, der har til opgave at varetage en supplerende obligatorisk tjeneste, bære alle eller en del af omkostningerne herved.**

6) **Loyalitetsprincippet, ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for bestemmelser som de i hovedsagen omhandlede, som underlægger en forsyningspligtudbyders indgivelse af ansøgninger om kompensation for underskuddet for det forgangne regnskabsår en frist på tre måneder at regne fra udløbet af den frist, som denne udbyder er pålagt for indsendelse af en årsrapport til den kompetente nationale myndighed, forudsat at denne frist ikke er mindre fordelagtig end den, der er fastsat i national ret for en tilsvarende ansøgning, og at den ikke gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til direktiv 2002/22, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at undersøge.**

Ilešič Prechal Rosas

Toader Jarašiūnas

Afsagt I offentligt retsmøde I Luxembourg den 21. december 2016

A. Calot Escobar Justitssekretær
M. Ilešič Formand for Anden Afdeling